

⊕ SZÖVEG: IRIMIÁS BALÁZS

CSOMA SZOBAJA VAGY NEM? FEL VAN ÚJÍTVA VAGY SEM?

Kőrösi Csoma Sándor a mai napig az egyik legszerényebb, legkevésbé megosztó, legkevesebb indulattal, ugyanakkor a legnagyobb megszállottsággal kutatót és rajongott figurája lenne a „Világraszóló Magyarok Klubjának” – ha lenne ilyen társaság. Százszámra akad jól képzett, felkészült, de pályát tévesztett, önjelölt követője is, akik egy sokszínű, rendezetlen képen próbálnak finomítani a maguk módján. A Csoma Szobája Alapítvány nagy feladatot tűzött ki magának az illusztris társaságban: amellet, hogy tudományos igénnyel próbálja feltárni a nagy utazó életének himalájai nyomait, az elmúlt öt évben zanglai lakhelyének műemléki helyreállítására szervezett mentőakciójával folyamatosan hozzájárul a Zanglai Királyi Palota megújulásához, ahol Csoma feltételezett szobáskája található. Kövessük végig a munkálatokat, megdöngötte közben az egyik legnagyobb tabu ajtaját is: vajon tényleg Csoma szobáját jelölte-e meg 1928-ban a maláriásan Zanglába érkezett Baktay bicskájával?

Zangla felé négy keréken, majd 26 lábon

Végre egy lejtő! Ráadásul aszfaltos, sima. Pont olyan, amilyenre 8 napnyi sziklás-kavicsos, homokos, sáros felületek után egy kerékpárgumi vágyik. A nyeregben én is átéreztem a futófelület pillanatnyi életörömét, miután az elmúlt napok útviszonyait a merev acélváz közvetítésével, porckorongjaim minimális csillapításával, volt szerencsém pontosan nyom követni.

Ez már az Indus völgye, a Himalája-átkelés célegyenese – ha a Himalája déli oldaláról, Manali monszunos, hegyvidéki üdülővárosa felől közelítünk. Ám Zangla felé még alig félút... Csoma mennyivel gyorsabb lett

A ZANGLAI PALOTAERŐD a nyugati homlokzat bontása és részleges újjáépítése közben. A lemenő nap nyáron az északi homlokzatát is megvilágítja, melynek legfelső szintjén, az erkély jobb oldalán a szentély, bal oldalán a Csoma-szoba található (előző oldalpár)

volna egy drótszamarral – gondoltam gyakran. A mi Kőrösink göttingeni tanulmányai alatt egy másik német városkában, tőle alig 300 kilométerre – Mannheimben – már kísérleteztek a kerékpár őselével, a futógéppel, amit azonban még lábbal kellett lökni, ezért hegymászásra cseppet sem volt alkalmas, nem is beszélve a felfújható gumikerék vagy a sebességváltó nyújtotta kényelem hiányáról, amik mára a magashegyi kerekezés alapvető kívánalmái.

Visszatérve az aszfaltra: ha valaki erősen koncentrálni valamire, azt általában eléri – ahogy Csoma is így tett a tibeti nyelv elsajátítása érdekében, amíg azt mesterfokon magának nem érezhette.

Én is épp egy öklömnél kisebb méretű kőre fordítottam különleges figyelmet az út közepén. Még pont azon morfondíroztam, hogyan tud egy darab kő, mindenféle kíséret nélkül (ti. lavina), az út közepére kerülni, mikor el is értem koncentrációm tárgyát, ami a következő századmásodpercben már a gumi alatt próbált magának teret nyerni. Hátasára a gumiban túlnyomás, a dobhártyámon megrobbanás keltette rezgés futott át.

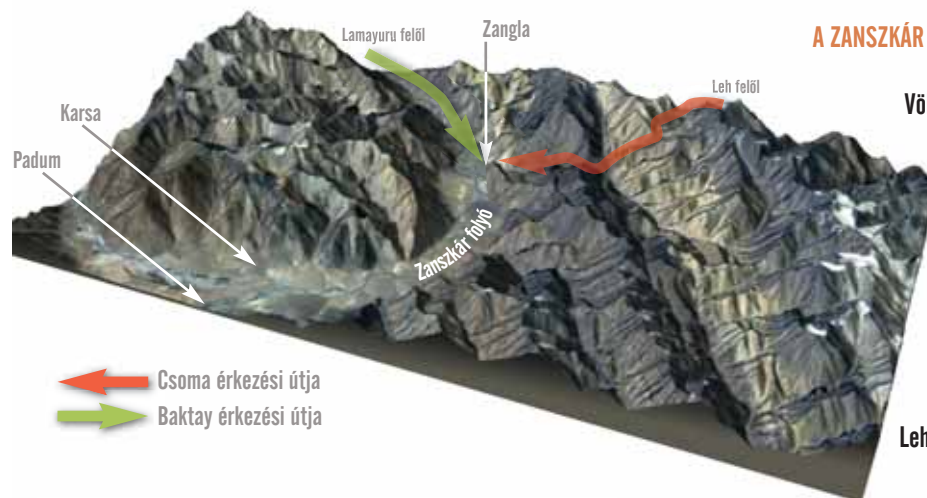
Egy pillanatig úgy tűnt ezt megúsztam, és az első villa két oldalára felfüggesztett, tekintélyes méretű csomagok végre megszolgálták árukat, egyensúlyban tartották a kormányt. Ám elégedettségem hirtelen rémületbe váltott, s csak a sziklás út mente vetett véget a féktelen riszálásnak egy kormányon át bemutatott bukfenccel kísért – elfogulatlan szemlélő által elegánsnak is nevezhető – leszállást követően.

Zanglai debütálásunkat így 3 napi bizonytalan várakozás késleltette, míg eldöntöttük, hogy ficam közelébe került vállam mégis marad a helyén, mi pedig a nyeregben. E kis kitérőnek köszönhetjük közeli barátságunkat Pelével, aki ismert focista a choglamsari Tibetan Children's Village-ben, de könyvtáros is egyúttal.

Először csak papírkötegekkel megpakolt Royal Enfieldjét láttuk a sötétben felsejleni Shey falu egyetlen étterme előtt, ahol épp akaratlanul időzünk. Amúgy – a névhasználat britektől történő indiai megvásárlásának köszönhetően – ez a világ legrégebb óta folyamatosan gyártott, és talán a legkevesebbet modelfrissített motorja. Pelé épp a dalai lámához igyekezett: az előző napon megírt évszázados dolgozatokat szállította Dharamsalába, ami innen „csekély” 700 kilométerrel odébb van még.

KÉT KERÉKEN

A szerző túrakeréppel a Zanszkár kapujában, a Drang Drung-gleccser előtt. Az egész himalájai régió élete függ a gleccserektől: a száraz éghajlat miatt az év nagy részében a gleccserolvadék az egyedüli vízforrás

A ZANSKÁR FOLYÓ AZ INDUS DÉLRŐL ÉRKEZŐ MELLÉKVIZE

Völgye Zangla után kevéssel járhatatlan, meredek szurdokká válik, de néhány éve feszített erővel dolgoznak a hadsereg bevonásával egy autót megépítésén, amelyik az Indus völgyén keresztül összekötné Zanglát Leh-vel, a régió központjával

A ZANSKÁR-VÖLGY, ZANGLA ÉS A PALOTA LÁTKÉPE

Csoma idejében a helyiek még a palota körüli erődített faluban éltek (jobbra, a sziklakibukkanás platóján) és nem lent, a víz közelében

Az első 12 km megtétele után Pelé megállt egy rövid pihenőre. Az étteremben kérte a pincért, miatta ugyan ne gyűjtogassa azt a lámpát a drága árammal, úgysem fogyasztani akar, csak saját dohányját sodorná meg. Ezzel az ökoszemléletű antréval rögtön belopta magát a szívünkbe, és bizonyára mi is az övébe – hacsak nem a feszülős, fenékpuhító betétes biciklisnadrágunk keltette zavarát igyekezett, szemét kordában tartva, napcserzett ráncai közül hunyorogva, társalgást kezdeményezve leplezni.

A rövid kényszerpihenő után, nem pontosan a Csoma által bejárt útvonalon, de Leh városa után nem sokkal mi is gyalogszerrel folytattuk Zangla megközelítését, hogy egy 450 kilométeres kerülő oda-vissza megtételéből legalább az odát megspóroljuk. A hegyeken át „mindössze” 220 kilométer volt hátra, amit kerékpárjainkat lovakra felmálházva (5 ló, 20 láb), mi, ketten pedig hegyi vezetőnkkel gyalogszerrel (6 láb) tudtunk megtenni. Így 8 nap menet múlva már meg is pillantottuk a Zaskár folyó túlszéljén a Baktay könyvből ismerős zanglai tájat, amitől a szívünk hevesebb dobogásba kezdett volna, ha a levegőhiánytól nem dobogott volna már addig is elég hevesen.

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

BAKTAY KÖTÁBLAFELIRATAI Csoma ottjártáról emlékeznek meg a zanglai palota bejáratánál. A táblákon még kolostorként szerepelt az épület, ám azóta tudjuk, hogy tévesen. A feliratok valamikor leestek és összetörték. Néhány darabját véletlenül találtuk meg az épület környékén

A cikk támogatója az STA TRAVEL

Zangla és a Csoma-szoba

Az Indiai-Himalája egy távoli, eldugott völgyében járunk, Zangla faluban, 3800 méter körüli magasságban, ahol Kőrösi Csoma Sándor feltételezett lakóhelye állt, illetve inkább dűledezett 2007 késő nyarán.

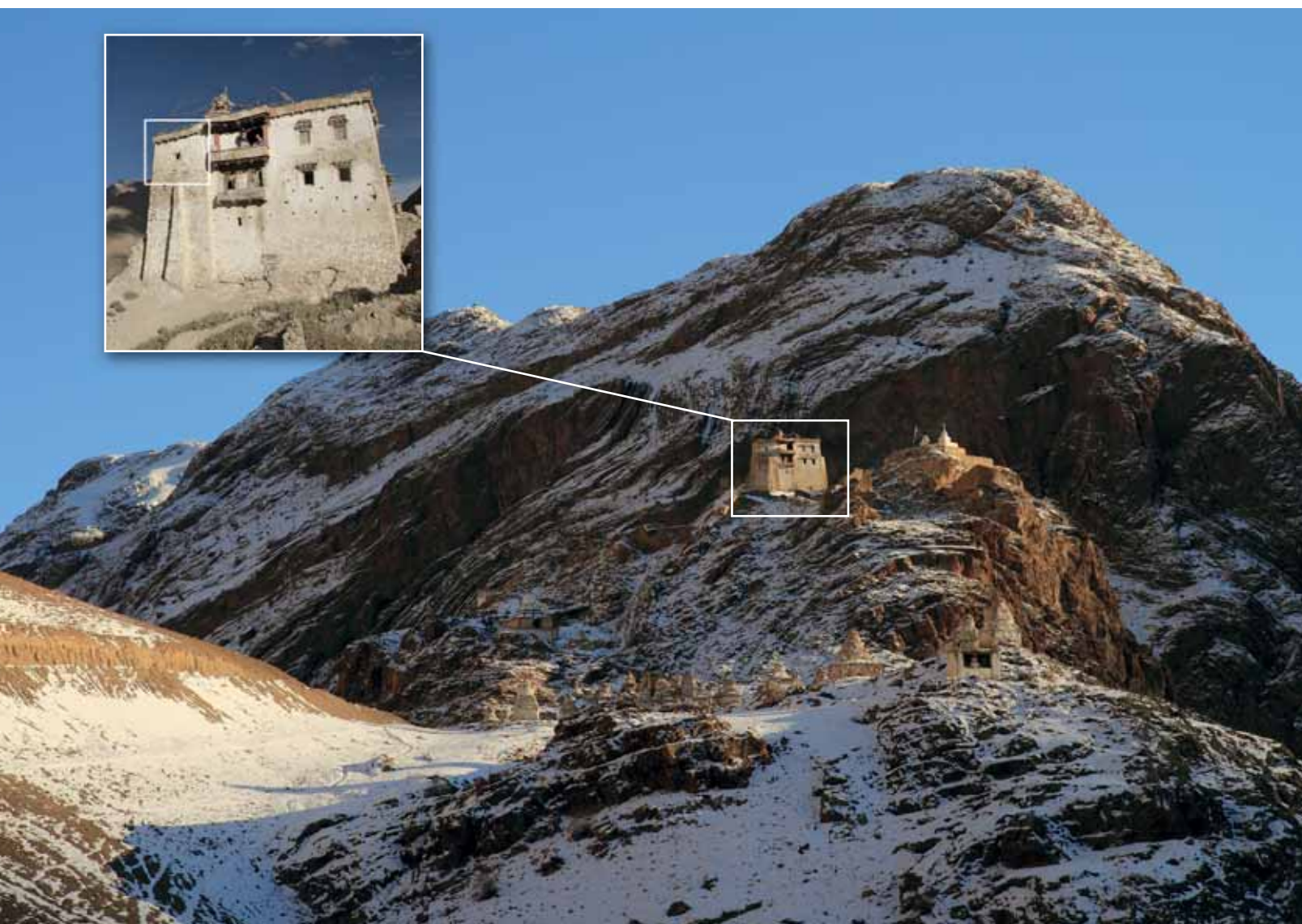
A Zanszkár folyó völgye a Himalája magas vonulatai között egy különösen száraz éghajlatú, évszázadok óta önellátásra berendezkedett régió. Csak a folyók lakásabb, kiszélesedő teraszain nyílik lehetőség növénytermesztésre, de ezt is csak a rendkívül munka- és karbantartás-igényes, mesterséges csatornák rendszerével tudják megoldani. Az állattenyésztéshez a nyári időszakban a környező magashegyi legelők adják a takarmányt, a falu saját földjein viszont öntözéssel kell azt a mennyiséget megtermelni, ami a jószágok téli túlélését biztosítja. Ilyen önellátó falu a végtelen, hegyi kősvatagban Zangla, India egykori, talán legkisebb királyságának székhelye, ahol Csoma nemcsak befogadó szállást, de használható útmutatást is kapott Szangye Püncogtól, a tibeti buddhista univerzumban és a tudományokban egyaránt járatos, de a zanglai király özvegyével világi életet élő, kolostorát elhagyó lámtól.

TÉLI LÁTKÉP A ZANGLAI PALOTÁVAL és az északi homlokzat bal felső sarkában a Baktay által azonosított, azóta zarándok-hellyé vált, kis cellával

A CSOMA-SZOBA BEJÁRATA előtti repedések és omlások 2007-ben – és rendbetételük után, 2010-ben. Az előterében utazók és intézmények által elhelyezett emléktáblákat a király által erre a célra felajánlott tablóra helyeztük át az épület faszervezetének megóvása érdekében

A zanglai erődített palota azért emelkedik ki a Csomához köthető épületek közül, mert életpályájának korszakváltó állomását jelöli. Nemcsak első, tartós indiai lakóhelye, de a folyamatos tanulás, tudományos kutakodás, szellemi gyarapodás éppen itt fordulhatott át – brit segédlettel – valódi alkotótevékenységbe, amelyet bevallottan eredeti céljának, a magyar nép gyökereinek feltárása okán vállalt fel. A tibeti irodalomban remélhetett bizonyos utalásokat találni a magyarok esetleges ázsiai rokonaira.

Az épületet és benne a szobát Baktay Ervin 1928-as útja során azonosította, a helyiek elbeszélései alapján. Tekintve, hogy ekkorra már 105 év telt el Csoma ottjárta óta, nem élt Zanglában olyan ember, aki személyesen is találkozhatott vele. Ezért Baktay a korábbi generációk által átadott szóbeszéd alapján alkotta meg elméletét, melyet rögtön falba, fába és kőbe is vésett-vésetett: egy évszázadra bebiztosítva nem feltétlenül szilárd talajon nyugvó elképzelését. Tegyük azonban most félre Baktay és a többi Csoma-kutató esetleges tévedéseinek boncolását, hiszen a mi tevékenységünk is épp a Baktay-féle helymeghatározáson nyugszik! Abból indult ki, nyugodtan mondhatjuk, hogy Baktay falfelirata nélkül mi ott sem lennénk...

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

2007

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

2010

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

A király

Zangla fejedelmei – tudományosan is igazolva – a 10. századig vezetik vissza uralkodóházukat. A „birodalom” fénykorában is Zanglát, a környező négy falvat és pár száz alattvaló összességét jelentette. A király ma is felkereshető, hatalma nincs, de személyét számon tartják, s az alattvalók hódolata helyett a környék lakosainak látszólagos tisztelete övezi.

Annak ellenére, hogy a világ egyik leglassabban változó vidékén jártunk, számunkra mégis itt gyorsultak fel az események. A palota felé vezető első utunk alatt már paroláztunk is a városi kísérettel lefelé tartó királlyal, aki szívesen invitált egy teára újabbik rezidenciájába, miután megtekintettük a régi palazzót.

2007

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

2010

FOTÓ: LÁSZLÓ MÓNKA

A PALOTA DÉLI TÖMBJÉNEK NYUGATI FALAZATA olyan állapotban volt, hogy nem lehetett a födémeket ráterhelni, ezért a falazatot részleges újraépítéssel erősítettük meg, a leomlott sarok pótlásával

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

A FALUSI LÁMÁK vezetik a palota szentélyében a nyitó szertartást a munkálatok kezdetén és a felavatást annak befejeztével, de máskor is feljönnek a palotába, ellenőrizni a tevékenységet

Baktay maláriájával ellentétben, engem inkább a helyreállítási láz fogott el, miután megláttam az épület düledező állapotát. Heves felindulásomban a melletttem ülő párom kezét is megkértem a romantikus erkélyen, Csoma szobája mellett. A faluba immár ifjú jegyesként visszatérve, tele tervekkel és elképzelésekkel alá is kanyarítottunk egy szerződést király urunkkal, miszerint jövőre már el is kezdenénk palotájának – és leginkább benne Csoma szobáskájának – megmentését. Életerős, válogatott magyar és nemzetközi fiatalokkal, amennyiben támogatásáról és bizonyos fokú segítségéről biztosít. A beszélgetés alatt a király fiókjából szépen előkerültek az ismert és kevésbé ismert magyar és külföldi Csoma-kutatók, orientalisták, tibetológusok és diplomaták névjegyei, akik tiszteletüket tették az uralkodónál. Többben meg is ígérték neki, hogy visszatérnek, ha sikerül némi támogatást szerezni otthon, de eddig még egyetlen vállalás sem valósult meg.

Ez tovább fokozta lelkesedésünket. Miután pedig kiderült, hogy akkor már harmadik éve a kambodzsai Angkor romterületén a japán csapat tagjaként műemléki helyreállítással foglalkozom, a lelkesedésre a fogadói oldalon sem kellett sokat várni. Végül az épület tulajdonosának kifejezett kérésére szerveztük az ötletet konkrét mentőakcióvá, aminek formális keretbe foglalásaként született meg a nagy magyar utazó zanglai szobájáról elnevezett alapítvány. Baktay Ervin 1928-as látogatásakor saját kezűleg véste a szoba ajtajának szemöldökfájába a „Csoma's Room” feliratot, amiből a Csoma Szobája Alapítvány név származik.

A palota

A Csoma által feltehetően lakott épület jelenlegi ismereteink szerint egy 16. századi építésű, erősített palota. Baktay még következetesen lámakolostornak nevezte, ám a később, már a 20. században arra járt kutatók (például Marcell Péter, Galántha Judit, Bethlenfalvy Géza) rendre megállapították, hogy egyetlen szobát leszámítva – amit szentélyként használhattak – nem rendelkezik szakrális jegyekkel. Az épület helyi elnevezése: Zangla Khar. Ez szintén erődre, várra, palotára utal.

Talán lehettek épület-ősei is (amikre ráépülhettek a későbbi falak), de amíg nem végzünk pontosabb kronológiai azonosítást, lehetetlen biztosat állítani. Ehhez a faszervezetekből már rendelkezésünkre állnak minták, amelyek évgűrű- és korvizsgálata – épp A Földgömb segítségével – hamarosan elkezdődik!

A palota egy kalciteres fekete- és vörösmészke-szigethegyen épült, körülötte egy erősített faluval, amelyik valószínűleg a korai Felső-Zangla település lehetett. A falu erősített jellegét a háttáran várfalszerűen összeálló, zárt háztömböknek köszönheti, melyek védelmi célokat szolgáltak.

A tágabb hegyvidéki régiót a 19. század első feléig gyakran érték külső támadások, bár a zanglai uralkodók ügyes politikai-taktikai érzékének köszönhetően egyetlen olyan konkrét támadásról sem tudunk, amit Zanglának ki kellett állnia. Az utolsó, e térséget érintő inváziót 1834-ben hajtották végre a dográk Gulab Szingh (1792–1857) vezetésével, s ennek elősze elől menekült el időben Csoma, amikor 1824-ben Zanglát, majd 1827-ben Ladakhot is elhagyta.

A palota és az erősített falu helyzete kifejezetten ideális volt: mind a Zanszkár folyó völgyét, mind a Zanglát Leh-vel összekötő egykori, Csoma által is használt karavánút vonal teljes áthaladó forgalmát ellenőrizhette. A falu elhagyását a 19. század második felére tehetjük. Ekkor a könnyebb mezőgazdálkodás, egyszerűbben megoldható öntözés és ivóvízellátás felülírta a védekezési igényt, így a helyiek leköltöztek a Zanszkár folyóhoz közelebb eső, lankásabb hegyláb területre, a jelenlegi Zanglába.

HELYI KŐMŰVES
a palota lépcsőházának új falán. Ez a fal is leomlott, már-már a szentély és a Csoma-szoba megközelítését veszélyeztetve, 2010-ben ezért végeztük el a több szinten át tartó szerkezeti stabilizálását

A LÉPCSŐHÁZ 2007-ES ÁLLAPOTÁBAN ÉS – A HELYREÁLLÍTÁS UTÁN
Ha nem állítjuk vissza a falát és a részben beszakadt földemét, a pusztulás tovább zajlik. Bal oldalon a szentély ablaka, Csoma szobája pedig a középső bejárati nyílás után, hátul, jobb oldalon található

A hegytető épített környezete a potenciális támadásokat sikeresen megúsza, a költözést viszont nem: az erősített faluból a palota volt az egyetlen épület, amelyik épen maradt. A falusiak viszont nem engedhették meg maguknak a luxust, hogy a messze földről (többnyire Kasmírból) nehezen beszerzett faanyagot otthagyják az épületekben, ezért mindent akkurátusan magukkal vittek. Kibontották az épületek gerendázatát és minden fa nyílászárót, majd az új, lenti Zangla faluban újra beépítették saját házaikba. Így a palota lett az egyetlen túlélőépület, és ezért láthatóak körülötte csak omladozó falak.

A palota alsó három szintje a helyben kitermelt kőből, felső része viszont vert vályogból vagy napon szárított vályogtéglából épült. Mivel az épület különböző részein használt anyagok és technikák eltérő korokról tanúskodnak, ezért alapos okunk van feltételezni, hogy több, különböző korszakban épült palotával van dolgunk.

Az épület „L” alakú, északi tömbje négy-, déli pedig háromszintes. Lapos tető fedi, mindkét tömb teteje járható. A palota legalsó szintjén istállók és tárolók, első emeletén nagy nappali tartózkodó és fonó volt a kiszolgálószemélyzet számára. Második emeletén a királyi család nappali tartózkodója, konyhája és mellékhelyiségei, harmadik szintjén pedig Csoma szobáckája, egy nagyobb, erkélyes előtérrel és a szentéllyel található.

2007

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

2010

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

Előkészületek

Egy lakatlan, omladozó vályogépület esetében nehéz értelmezni a helyreállításkor elért kívánt állapotot, mivel több részletben épült és szakaszosan kezdett pusztulni is. Ennek fényében úgy tekintünk a beavatkozásra, mintha folytatása lenne az épület addigi életciklusának, és a király udvartartása rendelte volna meg tőlünk ezt a szolgáltatást – ami nem is áll messze a valóságtól. A minimális beavatkozás elvét követjük, a lehető legkevesebb hozzáépítést és csak az elkerülhetetlen bontást végzük el, de egy beszakadt zárófödémeket kénytelenek vagyunk visszaépíteni, ha nem akarjuk az egész épület állékonyságát veszélyeztetni. Igyekszünk tehát az épület minden korszakát a maga változatlan eredetiségében és a szerkezetiileg megfelelő állapotú részeket a saját patinájukban érintetlenül hagyni. Követjük az ICOMOS élő örökség, élő lakhelyek megőrzésére vonatkozó, nemzetközileg elfogadott irányelveit. Felkészülésként végiglátogattuk az Indus és a Zanszkár folyók völgyének szinte valamennyi műemlék épületét, amin átalakítások, bővítések, állagmegőrzés zajlott. Élőben tanulmányoztuk nemcsak a mesteremberek munkáját, de a munkaszervezést, az anyaghasználatot, a csomópontképzést, a koncepcionálást egyaránt. Felvettük a kapcsolatot a Ladakhban dolgozó műemlékes szervezetekkel, akiktől felbecsülhetetlen konzultációs segítséget kapunk.

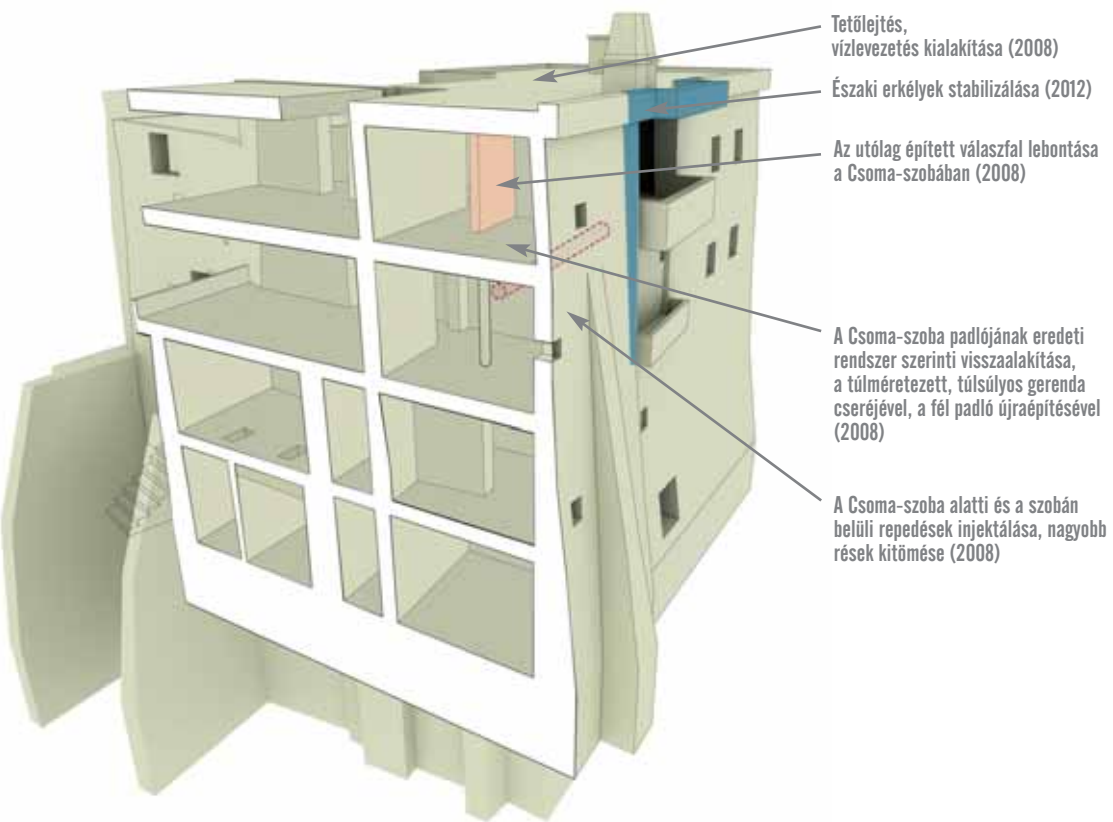
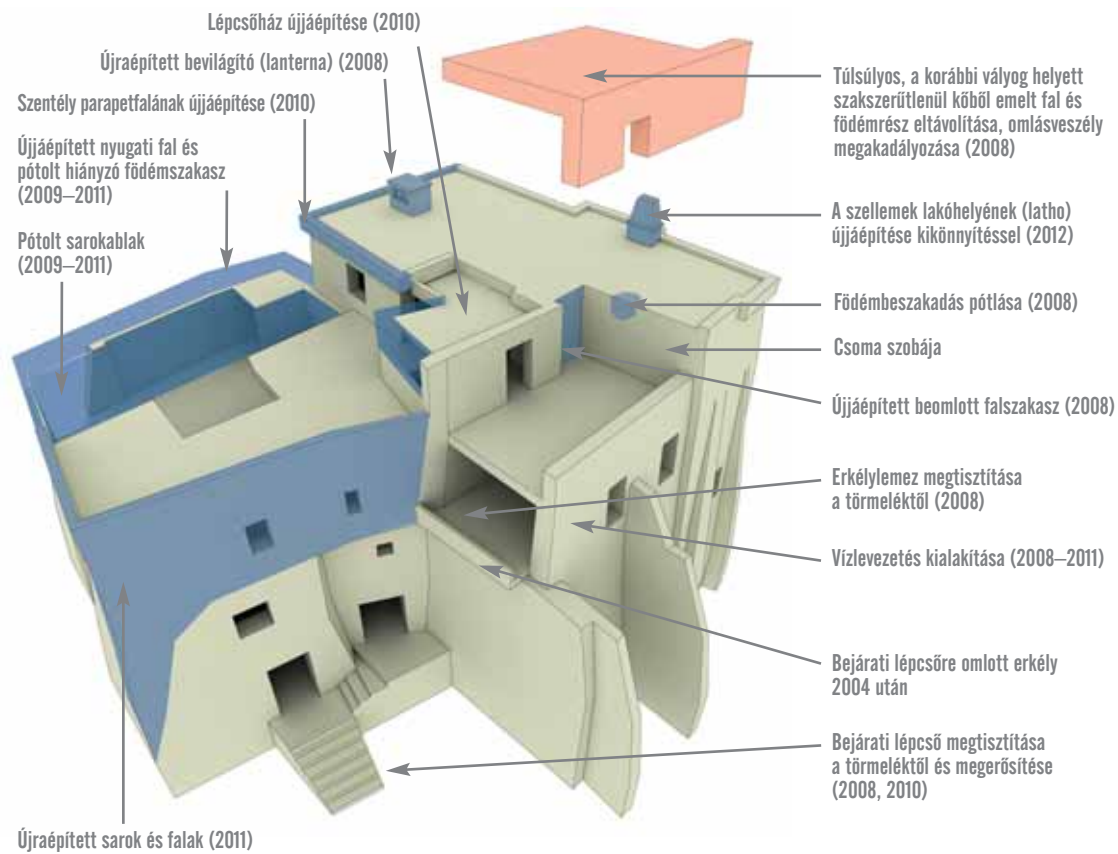
A MUNKÁLATOK KEZDETE ÓTA SIKERES A MIKROTÁMOGATÁSI KONSTRUKCIÓ

Az újragyártott vályogtégla- és gerendajegyeket írunk, beépítjük őket az épületbe, a támogatóknak pedig fotót küldünk róla

PÉNZÜGYEK

A Csoma Szobája Alapítvány a projekt indulása óta a munkálatokra tégl- és gerendajegyekkel, illetve diáktámogatási lehetőséggel gyűjt adományt. Magánemberek és cégek a hozzájárulók. Az adománytégla- és gerendákba beleírják a támogatók nevét, és fotót küldenek róla. Úgy építik be az épületelemeket, hogy az ne látszon a végleges szerkezetben. Diáktámogatás esetén a falusi oktatási bizottság által kiválogatott, továbbtanulni szándékozó és a közeli padumi gimnáziumba felvételt nyert diákoknak adunk ösztöndíjakat. Ezt hívják mikroadományozási rendszernek. www.csomasroom.org

A nagy munka

Az első gyakorlati lépés a vályogtéglák vetése volt. Mivel azóta megváltozott a téglaszabvány, a régi méretű vályogvető keretet újra kellett gyártani. Kezdődhetett is a téglagyártás a legközelebbi vályog- és vízlelőhelyen – könnyen lehet, hogy a palota építéskor is ugyanitt dolgoztak.

Kipróbáltunk minden elérhető munkaerőt – egészen a nepáli vendégmunkásokig. Végül a helyiek mellett döntöttünk, mert bennük hosszú távon is stabil, megbízható partnereket találhatunk, amennyiben tiszteletben tartjuk munkához való, sajátos viszonyukat. Az aratás alatt például nem, vagy csak hevenyészve hajlandóak dolgozni, kiszámíthatatlan időben és mértékben veszik ki szabadnapjaikat, illetve néha feleségüket és gyerekeiket is elhozzák segédmunkaerőnek.

2008: munkák a Csoma-szoba környékén. Repedéseket töltöttünk ki, lyukakat javítottunk, újralfalaztunk. A legősibb módszerrel, a kétkarú emelővel emeltünk vissza teljes födémeket és leszakadt gerendákat. A legproblémásabb a szoba alatti födém helyreállítása volt. Az épületen kívülről látszólag semmi sem történt, mégis létfontosságú és sürgős beavatkozást végeztünk. Sebészeti intervencióval, a lehető legkevesebb bontással cseréltünk ki tartószerkezeti elemeket, az eredeti teherhordási irány helyreállításával és a padló újjáépítésével.

AZ ÉPÜLŐ SZOLÁR-ISKOLA FALÁN a 2012-es júliusi önkéntesek a fiatal zanglaj herceggel és a helyi munkásokkal, a távolban a zanglaj palotával

Közben azzal szembesültünk, hogy az épületben több kárt tett az ember, mint az öregedés. Már az építéskor is a máshol látott épületszerkezetek látványát és nem a működését utánozták le: ez a távol eső, periférikus régiókban általánosnak mondható. Az épület elhagyása után a király által felkért – minden bizonnyal nem túlságosan lelkes – falusiak a lehető legkisebb energiabefektetéssel próbálták megállítani az épület további pusztulását.

FOTÓ: IRIMIÁS BALÁZS

FOTÓ: IRIMÁS BALÁZS

AZ ÉPÜLET ÁLLVÁNYOZÁSA RENGETEG DRÁGA FAANYAGOT KÖVETELNE, amit mi könnyű és korszerű alpinechnikával váltunk ki, egyik felszereléstámogatónk jóvoltából

2009: első és második emeleti földémszintjavítások a déli tömbben, és kialakítottunk egy új bejáratot is, mert addig az a szint csak az omlásokon keresztül volt megközelíthető

2010: a nyugati homlokzat teljes rendbetétele, a lépcsőház újjáépítése. Három szint magasan visszabontottuk az északnyugati sarkot, mert az szerkezetében végig volt repedve. Zangla legjobb kőművesmestereinek segítségével – válogatott és megfelelő alakra tört kövekből –, hosszú távú stabilitást adva újraépítettük a sarokfalazatot. Aprólékosan odafigyelünk a felhasznált anyagok kiválogatására is: a lapos tető kiugró ereszen használt festék például olyan vörös agyag, amit a folyó túloldaláról, a szomszéd falu hegyoldalából hozunk. Az ablak kereténél használatos fekete agyag-festéket a zanglai nyári legelő mellett bányásszuk. A bontáskor keletkezett vályogot is újrahasznosítjuk, a bontott faanyaggal szintén takarékosan bánunk.

2011: belevágtunk a délkeleti sarok és a déli tömb keleti falának megmentésébe. Itt egy olyan hosszú repedés futott végig a földszinttől a harmadik szint tetejéig, ami az egész déli tömböt instabillá tette. Ráadásul ez olyan feladat volt, amitől a zanglai mesteremberek is féltek. Arra nem volt pénzünk, hogy az egész épületet kívülről felállványozzuk, hiszen a fa arrafelé nagy kincs, ezért végül belső dúcolással oldottuk meg a feladatot.

2012: elvégeztük az északi főhomlokzat szerkezeti stabilizálását. Visszaemeltük megsüllyedt gerendázatát, s ahol szükséges volt, kicseréltük, vagy alátámasztottuk a tartóoszlopokat is.

A SZENTÉLY EGYIK TÖRÖTT GERENDÁJÁNAK A FÖDÉM BONTÁSA NÉLKÜLI, SEBÉSZETI KIEMELÉSE több gyakorlott önkéntest és nagy figyelmet igénylő feladat. A primitív emelőszerkezet az egyedüli módszer, ami elérhető és működik a régióban (jobbra fent)

A SZERKEZET „BENÉZÉSÉT” A HELYIEK IS AZ ÖNKÉNTESEKSEL KÖZÖSEN VÉGZIK, több szem többet lát alapon. Valószínűleg az épület építésekor sem használtak ennél pontosabb eszközöket, ezért mi is a falusiak által ismert technikát követjük (jobbra)

FOTÓ: IRIMÁS BALÁZS

FOTÓ: IRIMÁS BALÁZS

A tervek

Az indiai hadsereg bevonásával elkezdődött az eddig járhatatlan Zanszkár folyó völgyben egy olyan új útszakasz megépítése, amely majd jócskán lerövidíti a Zangla–Leh-távolságot: a mai kétnapos autórútról mindössze kétórára! Ez várhatóan újraszítja majd egész Ladakh és Zanszkár geopolitikai, turisztikai ütőkártyáit. Zangla egy eldugott folyó menti településből az egész Zanszkár-völgy kapujává válik. A palotaerőd helyreállítás-befejezését is az út elkészültéhez szeretnénk kötni; és egy kifejezetten Zanszkár kultúráját és Csoma örökségét bemutató gyűjtemény, melynek anyaga már részben össze is állt a Zanglában élő két királyi család – a zanglai és a padumi – relikviáiból, nagy érdeklődésre tarthatna számot.

Ráadásul az újjáépítendő keleti részben egy nemcsak Zanszkárban, de egész Ladakhban kuriózumnak számító Múzeum kávézó is nyílhatna, ahol valódi, frissen főzött eszpresszóval(!), ladakhi teával és helyi készítésű péksüteményekkel várhatjuk a vendégeket.

A CHADAR TREK A RÉSZBEN BEFAGYOTT ZANSZKÁR FOLYÓ JEGÉN zajlik, és a világ egyik legszebb téli túrájának tartják. A helyieknek ez az egyetlen téli összeköttetésük a külvilággal. A téli szünetben diákok tucatjai teszik meg apjukkal a 100 kilométeres túrát, mindkét irányban

A ZANGLAI ÁLLAMI ISKOLA DIÁKJAI angolt, rajtot, éneket, testnevelést és kézműveséget tanulnak magyar önkéntesektől, de nem ritka az sem, hogy más tárgyaknál is „beugranak” helyettesíteni a hiányzó tanárokat

A munkát bemutató kiállítás a Delhi Magyar Intézet után Budapesten is – ingyenesen – megtekinthető a március 12–13-i nyitónapok után egy hónapon át a MŰSZI (Művelődési Szint) Civil Kulturális Térben, a Blaha Lujza téri Corvin Áruház III. emeletén. Dokumentumfilmünknek is itt lesz a bemutatója.

A CIKK MEGJELENÉSÉNEK TÁMOGATÓJA AZ STA TRAVEL – STATRAVEL.HU

Ha a cikk felkeltette érdeklődését, az STA Travelnél kedvező árú repülőjegyeket talál, megbízható és olcsó szállásokat foglalhat, számos kaland- és felfedezőútra közül választhat – és a CareMed biztosítást se felejtse el!

FOTÓ: NAGY OLGA

A bővítés

Önkénteseink 2010 óta a helyi iskolában és apácakolostorban tanítanak, ellátjuk az iskolákat tankönyvekkel és eszközökkel, illetve néhány rászoruló diáknak Csoma-ösztöndíjat adunk. Ezáltal a falusiakkal jelentősen mélyült a kapcsolatunk, sokkal közelebbi a viszonyunk azóta, mióta nem csak a helyreállítással foglalkozunk, hiszen a gyerekeiken keresztül közvetlenül is érzik tevékenységünk értelmét. 2011-ben bevezettük a testnevelés-oktatást, építettünk egy röplabdapályát, és a zanglai állami iskola igazgatójának jóvoltából felavattunk egy olyan többfunkciós termet, ahol igyekszünk pótolni a hiányzó készletanyagok oktatását (éneket, zene, rajz, festés, mozgásművészet). Oktatási részvételünket leginkább az indokolja, hogy a helyi iskolában kevesebb a tanár, mint ahány osztály működik, ráadásul a hivatalos oktatási nyelv az angol, amit önkénteseink közül is sokan magas szinten ismernek.

Először 2011 februárjában jártunk téli időszakban Zanglában, amikor a befagyott Zanszkár folyón – melynek szurdokaiban a nyári időszakban nem vezet járható út – közelítettük meg a falut. Megdöbbenve tapasztaltuk, hogy a falusiak a kifűthetetlen, ezért télen zárva tartó betoniskolájuk erkélyét mezőgazdasági fóliával üvegházként letakarva próbálnak a diákoknak a tanulásához elegendő hőmérsékletet teremteni. Elhatároztuk, hogy segítünk, s

megszületett egy szoláriskola felépítésének ötlete, amit az Ybl-díjas Archikon építészirodával együttműködésben terveztünk meg és 2012-ben el is kezdtük építeni. Ha elkészül, pusztán a Nap melegével, minden egyéb fűtés nélkül is alkalmas lesz emberi tartózkodásra a hosszú téli időszakban. Emelkednek a falai, s terveink szerint 2013 telétől már használhatják a helybéliek. Az így felépülő iskola nemcsak Zanglát, de a környező négy falut egyaránt kiszolgálja majd. Ha sikerül elegendő támogatót találni az épület befejezéséhez, az egykori aprócska Zanglai Királyságot a korábban a király által szedett adók helyett az oktatás szálaival tudnánk újra összekötni, megvalósítva a közösségtudat egyfajta ideális továbbélését.

A Csoma Szobája Alapítvány olyan, hosszú távon is fenntartható, kis ökológiai lábnyommal rendelkező kezdeményezés, ahol a feladatok megoldása a helyiek bevonásával, valós nemzetközi együttműködésben, átfogó, szakmai megközelítéssel történik. A magánadományokból, önkéntesekkel végzett műemlékvédelem, oktatás és iskolaépítés szociálisan érzékeny társadalmi munka, ami az állami szerepvállalás hiányosságait igyekszik civil kezdeménnyel pótolni. Vitathatatlan költséghatékonyasága mellett eredményeit tekintve is felveszi a versenyt a felülről, központilag szervezett akciókkal. ☺